

Wojciech M. Dyba, Maria Kawińska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,
Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej

Klasyfikacja rodzajowa i polityka wspierania klastrow gospodarczych w województwie wielkopolskim

Zarys treści: Klastry jako forma sieciowych powiązań gospodarczych są jedną z ważniejszych metod współpracy konkurujących ze sobą przedsiębiorstw. Ich rola w gospodarkach regionów Polski rośnie, a wraz z nią pojawiają się nowe możliwości pozyskania środków na dofinansowanie ich tworzenia i rozwoju. W artykule dokonana została klasyfikacja rodzajowa klastrow gospodarczych funkcjonujących w województwie wielkopolskim pod koniec 2012 r. Wskazano również projekty, na które przyznano dofinansowanie na wsparcie klastrow ze środków finansowych dostępnych w ramach polityki regionalnej.

Słowa kluczowe: klastry, sieci gospodarcze, współpraca przedsiębiorstw, województwo wielkopolskie

Wstęp

Sieci powiązań między podmiotami funkcjonującymi w gospodarce rynkowej stanowią ważny i aktualny przedmiot badań geografów ekonomicznych i ekonomistów. W ujęciu tradycyjnej ekonomii celem firm działających na rynku jest maksymalizacja zysku, który może zostać osiągnięty przez podejmowanie bardziej efektywnych lub sprytniejszych decyzji od podmiotów rywalizujących. Wraz z zachodzącym procesem globalizacji, sterowanym poprzez strategiczne działania dwóch głównych aktorów: państwa i wielonarodowe korporacje, małe i średnie przedsiębiorstwa muszą poszukiwać nowych rozwiązań, które zapewnią im konkurencyjną pozycję na rynku i szanse na zwiększenie zysków. Stąd też pojawiła się idea klastrow (od ang. *clusters* – grona, skupienia) – geograficznie skoncentrowanych firm z wybranej lub pokrewnej branży przemysłowej lub usługowej, które jednocześnie konkurują ze sobą i współpracują, np. w dziedzinie badań i rozwoju, wykorzystywania nowych technologii produkcji i/lub dystrybucji, wymiany doświadczeń, promocji. Celem artykułu jest: 1) wyjaśnienie idei klastrow jako przykładu sieci gospodarczych funkcjonujących w gospodarce na poziomie regio-

nalnym i krajowym oraz wskazanie ich cech i rodzajów, 2) klasyfikacja rodzajowa klastrów gospodarczych i inicjatyw klastrowych funkcjonujących na terenie województwa wielkopolskiego pod koniec 2012 r., 3) przedstawienie projektów, które zostały dofinansowane na utworzenie lub rozwój klastrów w województwie wielkopolskim w latach 2007–2012.

Klastry gospodarcze – założenia koncepcji

Pojęcie „*cluster*” (klastery gospodarcze, grono) zostało wprowadzone przez amerykańskiego ekonomistę Michaela E. Portera w książce pt. „*The Competitive Advantage of Nations*” (1990)¹. Jego zdaniem klastrem nazywamy „geograficzne skupiska powiązanych ze sobą firm z tego samego lub pokrewnych sektorów, wyspecjalizowanych dostawców i usługodawców oraz związanych z nimi instytucji [ośrodków badawczo-rozwojowych, uczelni wyższych, organizacji i firm wspierających przedsiębiorców, stowarzyszeń branżowych – W.D.], konkurujących między sobą, ale również współpracujących” (Porter 2001, s. 246). Rozważania na temat klastrów rozpatrywane są jako element teorii lokalizacji działalności gospodarczej. W literaturze przedmiotu często podkreśla się, że próby wyjaśnienia przyczyn skupiania się przedsiębiorstw z wybranych branż w pewnych miejscach przestrzeni podejmowane były już znacznie wcześniej. Za prekursora w tym zakresie uchodzi amerykański ekonomista A. Marshall. W dziele pt. „*Principles of Economy*” (1890: X) wprowadził on pojęcie okręgów przemysłowych, które rozumiał jako regionalne skupiska przedsiębiorstw tej samej lub komplementarnej branży. Autor podkreślał, że koncentracja firm prowadzi do wielu korzyści zewnętrznych zarówno dla tych firm, jak i całego regionu (terytorium). Bibliometryczna analiza cytowań w czasopiśmie „*Regional Science*” i abstraktów wybranych artykułów naukowych w branżowych czasopismach z lat 1960–2010, poświęconych zagadnieniom koncentracji przedsiębiorstw w kontekście przestrzennego wymiaru gospodarki, wskazuje, że koncepcja klastrów czerpie zarówno z analiz teoretycznych, w tym nawiązujących do klasycznych teorii lokalizacji działalności gospodarczej, jak i empirycznych, ukazujących m.in. liczne korzyści z funkcjonowania firm w bliskim sąsiedztwie (Cruz, Teixeira 2010).

Istota koncepcji klastrów w ujęciu Portera polega na tym, że rzuca ona nowe światło na lokalizację działalności gospodarczej jako czynnika decydującego o przewadze konkurencyjnej przedsiębiorstwa. Tradycyjne korzyści wynikające z oszczędności na kosztach transportu, tańszej siły roboczej czy bliskości rynku

¹ Niektórzy autorzy podkreślają, że równocześnie, na początku lat 90. XX w., pojęcie to upowszechnił w literaturze przedmiotu inny amerykański ekonomista, Paul Krugman, który rozważał przyczyny regionalnych koncentracji pewnych aktywności przemysłowych. Zdaniem badacza wpływ na nie mają trzy czynniki: (1) zewnętrzne korzyści skali (wynikające z kontaktów producentów, podwykonawców i konsumentów, różnicowania rynku pracy i efektów rozprzestrzeniania się wiedzy i informacji), (2) efekt popytu kreowanego przez rynek wewnętrzny, oraz (3) koszty handlu związane przede wszystkim z kosztami transportu (por. Battista, Swan 1998, s. 525, Churski 2008, s. 55–57).

zbytu coraz częściej zastępowane są przez korzyści funkcjonowania w sieci (ang. *networking*), która umożliwia współpracę mimo konkurowania (zob. Domański, Marciniak 2003, Stryjakiewicz 2004, Mikołajczak i in. 2009).

Cechy klastrów gospodarczych

Na podstawie przeglądu polskiej literatury przedmiotu wyróżnić można kilka charakterystycznych cech klastrów gospodarczych (por. np. Gorynia, Jankowska 2008, s. 37–38, Skawińska, Zalewski 2009, s. 173, Stanienda 2012, s. 187):

1. Bliskość geograficzna (koncentracja przestrzenna) konkurencyjnych podmiotów wchodzących w skład klastra.
2. Koncentracja przedsiębiorstw w ramach jednego sektora lub kilku podobnych.
3. Silne i trwałe powiązania między podmiotami – interakcje powinny być przy tym nastawione na wspólny cel i prowadzić do uzyskania efektu synergii (osiągnięcia wspólnie większej wartości dodatkowej, niemożliwej do uzyskania w przypadku działalności w pojedynkę).
4. Powiązania mają charakter konkurencji i współpracy – w klastrach zachodzi jednoczesna walka o zysk, rozwój działalności, nowych klientów oraz kooperacja polegająca na wspólnym ulepszaniu lub wymianie informacji o organizacji i technologii produkcji, wspólnej realizacji zamówień, wytwarzaniu komponentów wzajemnie dla siebie, pozyskiwaniu środków finansowych na rozwój i promocję, przepływie innowacji między podmiotami tworzącymi klastry. W literaturze coraz częściej spotyka się pojęcie kooperacji – termin ten oznacza jednoczesną współpracę/współdziałanie (od ang. *co-operation*) i konkurowanie (ang. *competition*).
5. Sieciowy charakter powiązań w klastrze – relacje współpracy przedsiębiorstw, instytucji lokalnych i organizacji mają charakter formalny i nieformalny, są to przy tym zależności głównie poziome.
6. Specjalizacja podmiotów w klastrze – podział pracy i kompetencji w obrębie klastra, wymiana komplementarnych zasobów.

Wśród korzyści dla firm funkcjonujących w ramach klastra wymienić można m.in.:

- szansę na szybszy rozwój i osiągnięcie lepszych wyników;
- możliwość obniżania kosztów, m.in. poprzez nawiązywanie preferencyjnych umów z dostawcami, wykorzystywanie tych samych zasobów, wspólne zakupy, koordynowanie działań marketingowych;
- wzrost produktywności i innowacyjności – poprzez uczenie się od innych, a także współpracę z lokalnymi uczelniami i ośrodkami badawczymi możliwe jest generowanie różnorodnych nowych rozwiązań w zakresie technologii i organizacji produkcji; konkurencja w klastrze wymusza ponadto utrzymywanie najwyższej jakości i standardów, a to ułatwia z kolei ekspansję na rynkach zagranicznych (wielkość eksportu uznawana jest za jedną z najważniejszych miar oceny sukcesu ekonomicznego klastra);

- dostęp do informacji i wiedzy – poprzez sieci kontaktów firmy wymieniają się informacjami o nowych rynkach zbytu, trendach w sektorze, zmianach w oczekiwaniach klientów, nowoczesnych technologiach, materiałach i usługach.

W skład klastra gospodarczego w ujęciu Portera wchodzi zarówno dostawcy surowców, jak i ich nabywcy i eksporterzy, dostawcy usług, organizacje i instytucje wspierające, a także uczelnie wyższe i ośrodki badawcze, umożliwiające generowanie innowacji – nowych rozwiązań technicznych, technologicznych czy organizacyjnych. Wspieranie inicjatyw klastrowych powinno stanowić jeden z celów władz samorządowych – powstawanie i rozwój tego typu zrzeszeń prowadzi bowiem do wielu efektów mnożnikowych na danym obszarze. Klastry zachęcają do podejmowania działalności gospodarczej w sektorach powiązanych, co tworzy nowe miejsca pracy, prowadząc jednocześnie do wzrostu zamożności i dochodów mieszkańców oraz zwiększania samorządowych wpływów podatkowych. Często podkreśla się również, że wsparcie dla klastrów może przyciągnąć do regionu nowych inwestorów, szczególnie zagranicznych, gdyż sygnalizuje dobre warunki prowadzenia działalności gospodarczej, obecność wykwalifikowanych pracowników, możliwość współpracy z jednostkami badawczymi i badawczo-rozwojowymi, oraz potencjalnych klientów i dostawców (por. Owczarek 2010, Polityka wspierania... 2012). Jest to tym istotniejsze, że w dobie globalizacji coraz częściej mniejszą rolę odgrywają niższe koszty pracy, które długo stanowiły najważniejszą przewagę konkurencyjną regionów. Rola klastrów, jako jednych z najbardziej charakterystycznych i dynamicznie rozwijających się powiązań sieciowych w gospodarkach krajów wolnorynkowych (w tym w Polsce), systematycznie wzrasta (Brodzicki 2004, Karlsson 2008).

Rodzaje klastrów gospodarczych

W literaturze przedmiotu wyszczególnia się różne klasyfikacje klastrów. Ich systematyzacji na podbudowie literatury obcojęzycznej podjęli się m.in. Gorynia i Jankowska (2008) oraz Skawińska i Zalewski (2009). Wskazać można następujące kryteria wyróżnienia klastrów:

- stadium rozwoju – stopień samoświadomości i samoodnawialności klastra: działające (w pełni wykorzystujące swój potencjał), utajone (istniejące, w których nie dochodzi jeszcze do wykorzystania szans – efektów synergicznych) oraz potencjalne (takie, które mogłyby zaistnieć, lecz ciągle nie są spełnione kluczowe warunki lub brakuje kluczowych zasobów);
- fazy cyklu życia klastra: rodzące się/embrionalne (powstające dzięki innowacji lub pomysłowości lub dzięki przyciąganiu istniejących i rosnących w siłę liderów branży), rosnące/wzrastające (gdy powiększający się rynek przyciąga naśladowców i konkurentów, a nowe firmy starają się jednocześnie budować i utrzymywać ze sobą relacje), dojrzewające (gdy pojawia się coraz więcej firm-naśladowców i wysokość całkowitych kosztów staje się głównym źródłem przewagi konkurencyjnej; uczestnicy klastra poszukują często w tej fazie nisz rynkowych i sposobu poprawy produktywności) oraz schyłkowe (produkt kla-

- stra staje się w pełni zastępowalny, uczestnicy klastra powinni poszukiwać nowych produktów);
- czas istnienia i okres rozwoju (kategorie nawiązujące do poprzedniej): nowo powstałe i wtórne (odnawiane) oraz klastry w okresie uczenia się, współpracy, dojrzewania, schyłku i globalizacji (w ostatniej fazie zachodzą fuzje klastrów i ich przejęcia);
 - znaczenie technologii: tradycyjne/histeryczne (oparte na wiedzy i know-how wypracowanych od pokoleń) i innowacyjne (silnie zorientowane na wysokie technologie, utrzymujące powiązania z ośrodkami naukowo-badawczymi);
 - główny czynnik warunkujący powstanie: zasobowe (oparte na surowcach), intelektualne (oparte na jakości kapitału ludzkiego i współpracy z jednostkami B+R), z kapitałem zagranicznym;
 - rozmiar firm i funkcje poszczególnych podmiotów w sieci: dużych przedsiębiorstw, małych i średnich firm (ten typ klastrów jest najczęściej spotykany i przynosi tym firmom największe korzyści) oraz mieszane (typu *hub-and-spoke*);
 - rodzaj działalności: przemysłowe, usługowe, rolnicze i branżi spożywczej, budowlane, biotechnologiczne, chemiczne, informatyczne, elektroniczne, ICT itp.

Klasyfikacja rodzajowa klastrów i inicjatyw klastrowych w województwie wielkopolskim

Idea zrzeszania się w ramach klastrów stała się w Polsce niezwykle popularna w ostatnich latach. Nie tylko coraz więcej przedsiębiorców zauważa przedstawione powyżej zalety funkcjonowania w ramach tego typu porozumień, ale również krajowe i regionalne władze silnie wspierają ich powstawanie i rozwój. W 2006 r. definicja klastra pojawiła się w polskim prawodawstwie, w Rozporządzeniu Ministra Gospodarki: „przez klastery rozumie się przestrzenną i sektorową koncentrację co najmniej dziesięciu podmiotów działających na rzecz rozwoju gospodarczego lub innowacyjności. Wykonując działalność na terenie jednego lub kilku sąsiednich województw, konkurują i współpracują z sobą w tych samych lub pokrewnych branżach oraz są powiązane rozbudowaną siecią relacji o formalnym i nieformalnym charakterze, przy czym co najmniej połowę podmiotów funkcjonujących w ramach klastra stanowią przedsiębiorcy”. Klastry mogą przybierać formę porozumień, stowarzyszeń, umów partnerskich, konsorcjów. Głównie ze względu na przedstawioną definicję i różne formy prawne przedmiotowych zrzeszeń często używa się sformułowania „inicjatywy klastrowe”.

Poniżej przedstawiona została klasyfikacja rodzajowa klastrów i inicjatyw klastrowych w województwie wielkopolskim według stanu na czwarty kwartał 2012 r., sporządzona na podstawie przeważającego rodzaju działalności przedsiębiorstw wchodzących w jego skład. Według danych Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego

Tabela 1. Klasyfikacja rodzajowa klastrów i inicjatyw klastrowych w województwie wielkopolskim w 2012 r. (w nawiasie podano siedzibę)

Nazwa	Rok utworzenia	Branża/specjalizacja	Liczba członków klastra			
			A	B	C	D
Stowarzyszenie Klaster Kottlarski (Pleszew)	2003	mechaniczna	62	14	4	0
Wielkopolski Klaster Zaawansowanych Technik Automatykacji Elprotech (Poznań)	2007	automatyka, robotyka	15	1	1	0
Wielkopolski Klaster Meblarski (Poznań)	2007	meblarska	14	2	1	0
Wielkopolski Klaster Motoryzacyjny (Suchy Las k. Poznania)	2008	motoryzacyjna	11	4	2	0
Zachodni Klaster Tworzyw Sztucznych (Poznań)	2009	tworzywa sztuczne	18	1	5	0
Wielkopolski Klaster Lotniczy (Kalisz)	2009	lotnictwo	6	2	2	0
Klaster Spożywczy Południowej Wielkopolski (Kalisz)	2009	spożywcza	24	5	3	1
Ostrowski Klaster Automatyki (Ostrów Wlkp.)	2010	automatyka	14	-	-	-
Wielkopolski Klaster Mebel Design (Poznań)	2011	meblarska	13	2	1	0
Klaster Przetwórców Szkła Budowlanego (Tarnowo Podgórne k. Poznania)	2012	szklarstwo	8	3	-	-
Klaster Spożywczy Leszczyńskie Smaki (Leszno)	2012/2013	spożywcza	15	0	3	3
Klaster Archiwizacji Cyfrowej (Poznań)	2007	ICT	10	7	1	2
Klaster Poligraficzno-Reklamowy (Leszno)	2007	poligrafia, reklama	25	5	7	0
Grupa Doradczo-Szkoleniowa Taurus (Poznań)	2008	doradcza, szkolenia, IT, reklama, finanse	17	1	1	1
Wielkopolski Klaster Teleinformatyczny (Poznań)	2008	ICT	22	3	2	49
Leszczyńskie Centrum Biznesu Sp. z o.o. (Leszno)	2010	spożywcza	11	0	2	2
Leszczyński Klaster Budowlany (Leszno)	2010	budowlana	23	0	2	2

Nazwa	Rok utworzenia	Branża/specjalizacja	Liczba członków klastra			
			A	B	C	D
Poznański Klaster Edukacyjny (Poznań)	2010	mechatronika i odnawialne źródła energii	9	4	1	0
SynergIT Klaster Informatyczny (Poznań)	2010	IT	41	4	7	0
Centrum Innowacji i Technologii Konfekcjonowania Produktów Spożywczych – Europejskie Porozumienie Kompetencyjne (Poznań)	2011	spożywcza	13	2	1	0
Wielkopolski Klaster Firm Projektowo-wykonawczych Archi-Projekt (Poznań)	2011	projektowanie i wykonawstwo budowlane	8	1	2	0
FINET przy Regionalnej Wielkopolskiej Izbie Rolno-Przemysłowej (Suchy Las k. Poznania)	2011	spożywcza	0	4	0	0
Ekonlex – Wielkopolski Klaster Prawno-Ekonomiczny (Poznań)	2011	doradztwo prawno-ekonomiczne	0	3	0	0
Wielkopolski Klaster Zaawansowanych Technologii Budownictwa Tech-Bud-WIB (Poznań)	2011	budownictwo	11	1	0	0
Wielkopolski Klaster Innowacyjny Dom (Poznań)	2012	meblarska	17	0	0	0
Centrum Gospodarki Odpadami Waste-Park przy Fundacji UAM (Poznań)	2012	gospodarka odpadami	–	1	–	–
Wielkopolski Klaster Chemiczny (Poznań)	2005	chemia	–	1	–	–
Wielkopolski Klaster Energii Odnawialnej (Poznań)	2009	energia odnawialna	18	0	6	0
Bioregion Wielkopolska (Suchy Las k. Poznania)	2010	ochrona środowiska	10	1	0	0
Klaster Technologii Niskoenergetycznych	2012/2013	energia odnawialna	11	1	–	–
Budowa wielopłaszczyznowej platformy współpracy dla rozwoju wielkopolskiej branży biotechnologicznej (Poznań)	2012/2013	biotechnologia	–	1	–	–

Oznaczenia: A – przedsiębiorstwa, B – jednostki naukowo-badawcze, C – instytucje otoczenia biznesu, D – inni członkowie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Ministerstwa Gospodarki oraz stron internetowych klastrów i inicjatyw klastrowych.

Tabela 2. Centra klastrowe Wielkopolski

Skupisko klastrów	Liczba klastrów	Liczba firm zrzeszonych w klastrze
Aglomeracja poznańska	22	262
Aglomeracja kalisko-ostrowska	4	106
Leszno i okolice	4	74
Okolice Konina	1	11
Razem	31	453

Źródło: opracowanie własne.

oraz Ministerstw Gospodarki i Rozwoju Regionalnego w badanym regionie wyróżniono 31 zrzeszeń: 11 przemysłowych lub przemysłowo-usługowych, 16 usługowych oraz 4 z branży ochrony środowiska, biotechnologii i chemii. W oparciu o dane Europejskiego Obserwatorium Klastrow (www.clusterobservatory.eu, 2010) oszacować można, że w firmach tworzących klastry regionu pracować może ponad 200 tys. pracowników, co stanowi nawet 15% zatrudnionych w województwie (zgodnie z danymi GUS, według stanu na 31.12.2011 r. w województwie wielkopolskim pracowało łącznie 1 mln 360 tys. osób).

Na podstawie tabel 1 i 2 zaobserwować można, że:

- najwięcej klastrów i inicjatyw klastrowych w województwie wielkopolskim powstało w latach 2009–2011, co prowadzi do wniosku, że ze względu na okres rozwoju są to w większości klastry rosnące lub dojrzewające;
- klastry przemysłowe w województwie wielkopolskim reprezentują przede wszystkim tradycyjne gałęzie przemysłu (maszynowy, środków transportu, spożywczy, drzewny), wśród „nowych” gałęzi przemysłu wyróżnić można np. automatykę;
- klastry usługowe (usługowe inicjatywy klastrowe) związane są zarówno z tradycyjnymi, jak i nowoczesnymi branżami (telekomunikacja, ICT, projektowanie i design); te drugie zaklasyfikować można jako klastry innowacyjne i intelektualne;
- obserwuje się dyfuzję idei klastrów na nowe dziedziny i sektory, takie jak ochrona środowiska i biotechnologia;
- liczba klastrów gospodarczych w Wielkopolsce systematycznie wzrasta;
- największym „centrum klastrowym” Wielkopolski jest aglomeracja poznańska, w której znajdują się 22 zrzeszenia, skupiające łącznie 262 przedsiębiorstwa. W aglomeracji kalisko-ostrowskiej (Kalisz, Ostrów Wlkp., Pleszew) działają 4 klastry, w których współpracuje 106 firm. Wśród nich jest również najstarszy i największy w regionie klastrowy przedsiębiorców branży kotlarskiej, zrzeszający przedsiębiorców produkujących kotły i urządzenia grzewcze, podzespoły do nich, a także elektroniczne regulatory sterujące procesem spalania. Produkt regionalny o nazwie „kocioł pleszewski” jest rozpoznawany w całym kraju. Trzecim zagłębiem klastrów i inicjatyw klastrowych jest Leszno i okolice.

Polityka wspierania klastrów w województwie wielkopolskim

Rolę klastrów i inicjatyw klastrowych w budowaniu konkurencyjności regionu dostrzegają władze regionalne województwa wielkopolskiego. „Klastering” – bo tak często określa się politykę wspierania współpracy sieciowej przedsiębiorstw z jednoczesnym udziałem jednostek naukowych i badawczych oraz instytucji otoczenia biznesu – jest jednym z istotnych elementów „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku” (2005, s. 59, aktualizacja 2012, s. 111–113) oraz „Regionalnej strategii innowacji dla Wielkopolski 2010–2020” (2004, aktualizacja 2010, s. 26, 39–40, 45). Zgodnie z wdrażanym w Polsce modelem realizacji polityki regionalnej, na tworzenie i rozwój klastrów oraz wsparcie sieci gospodarczych uzyskać można dwojakie wsparcie. Pierwszym źródłem dofinansowania projektów są regionalne programy operacyjne, wdrażane przez urzędy marszałkowskie województw w ramach tzw. polityki intraregionalnej, drugim – programy krajowe, których koordynowaniem zajmuje się Ministerstwo Rozwoju Regionalnego w ramach polityki interregionalnej (por. Dyba, Strykiewicz 2012). W odniesieniu do projektów związanych z sieciami gospodarczymi, obok środków z programów regionalnych, istnieje możliwość ubiegania się o środki finansowe z Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka (POIG), a także o środki na projekty związane z budowaniem różnorodnych sieci gospodarczych w ramach komponentu regionalnego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (POKL).

W Wielkopolskim Regionalnym Programie Operacyjnym na lata 2007–2013 (WRPO), w ramach priorytetu 1 „Konkurencyjność przedsiębiorstw” zarezerwowano 4,729 mln euro (w tym 4,02 mln ze środków UE) na działanie 1.6 „Rozwój sieci i kooperacji”. W ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka podmioty z całego kraju mogą w okresie 2007–2013 aplikować łącznie o 399 mln euro na priorytet 5 „Dyfuzja innowacji”, w tym na działanie 5.1 „Wspieranie rozwoju powiązań kooperacyjnych o znaczeniu ponadregionalnym”. W tabelach 3 i 4 przedstawiono projekty, które uzyskały dofinansowanie w ramach powyższych działań.

Na podstawie przedstawionych danych sformułować można następujące wnioski:

- przez 6 niepełnych lat perspektywy finansowej 2007–2013 podmioty mające siedzibę w województwie wielkopolskim uzyskały dofinansowanie łącznie na 17 projektów związanych z klastrami i sieciami gospodarczymi, nie wszystkie środki przyznane na ten cel w podanych programach zostały dotychczas wykorzystane;
- wsparcie pozyskiwane jest zarówno na utworzenie (założenie) klastra lub nowej inicjatywy klastrowej, jak i na rozwój i intensyfikację współpracy;
- beneficjentami środków są spółki prawa handlowego, stowarzyszenia oraz miasta, a także takie instytucje, jak Wielkopolska Izba Przemysłowo-Handlowa (która odgrywa szczególnie istotną rolę w inicjowaniu i wspieraniu współpracy w ramach klastrów w regionie) czy Fundacja UAM w Poznaniu;

Tabela 3. Projekty, które uzyskały dofinansowanie z Wielkopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007–2013 w ramach działania 1.6 „Rozwój sieci i kooperacji”, według stanu na 3.10.2012 r. (kolejność zgodna z datą przyznania)

Tytuł projektu	Nazwa beneficjenta	Siedziba beneficjenta	Wartość projektu (PLN)	Dofinansowanie projektu – wkład UE (PLN)
Rozwój Wielkopolskiego Klastra – Innowacyjny Dom	Pro Design Sp. z o.o.	Poznań	960 152,07	698 700,00
Wdrożenie nowoczesnych technologii IT oraz ICT służących podniesieniu jakości sprzedaży, promocji oraz komunikacji w Klastrze Spożywczym Południowej Wielkopolski	Stowarzyszenie Klaster Spożywczy Południowej Wielkopolski	Kalisz	843 480,07	594 127,76
Utworzenie sieci „Leszczyńskie smaki” szansą wzrostu innowacyjności firm sektora spożywczego w południowo-zachodniej Wielkopolsce	Leszczyńskie Centrum Biznesu Sp. z o.o.	Leszno	970 485,54	699 969,05
Utworzenie sieci firm w sektorze budownictwa w południowo-zachodniej Wielkopolsce jako szansa wzrostu ich konkurencyjności i innowacyjności	Miasto Leszno	Leszno	812 034,66	686 250,05
Budowa wielopłaszczyznowej platformy współpracy dla rozwoju wielkopolskiej branży biotechnologicznej	Centrum Biotechnologii Sp. z o.o.	Złotniki (gmina Suchy Las k. Poznania)	940 907,55	676 756,49
Promocja i rozwój Wielkopolskiego Klastra Lotniczego	Stowarzyszenie Przedsiębiorców Przemysłu Lotniczego „Wielkopolski Klaster Lotniczy”	Kalisz	194 721,00	165 325,00
Poznański Klaster Edukacyjny – wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw zaangażowanych w procesie wspomagania kształcenia	Miasto Poznań	Poznań	2 070 008,00	826 665,20
Rozwój i promocja powiązania kooperacyjnego marketingu i reklamy	Wielkopolski Instytut Jakości Sp. z o.o.	Poznań	730 242,53	604 188,50
ICE (Improving Customer Experience) – budowa powiązania w ramach kompleksowej oferty usług biznesowych w Wielkopolsce	Nickel Technology Park Poznań Sp. z o.o.	Złotniki, gmina Suchy Las k. Poznania	322 409,52	225 950,40

Tytuł projektu	Nazwa beneficjenta	Siedziba beneficjenta	Wartość projektu (PLN)	Dofinansowanie projektu – wkład UE (PLN)
Rozwój Wielkopolskiego Klastra Innowacyjny Dom – etap II	Pro Design Sp. z o.o.	Poznań	2 559 999,00	1 242 780,00
Rozwój platformy współpracy w ramach Stowarzyszenia Bioregion Wielkopolska	Stowarzyszenie Bioregion Wielkopolska	Suchy Las k. Poznania	475675,00	404323,75
Wzrost konkurencyjności konińskich i kaliskich firm poprzez utworzenie Klastra Technologii Niskoenergetycznych w Koninie	NUVARRO Sp. z o.o.	Posada, gmina Kazimierz Biskupi k. Konina	350397,5	269539,25

Źródło: opracowanie własne na podstawie listy beneficjentów WRPO – stan na 3.10.2012 r.

Tabela 4. Projekty w województwie wielkopolskim, które uzyskały dofinansowanie z Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka w ramach osi priorytetowej 6 „Dyfuzja innowacji”*, według stanu na 30.09.2012 r. (kolejność zgodna z datą przyznania)

Tytuł projektu	Nazwa beneficjenta	Siedziba beneficjenta	Wartość projektu (PLN)	Dofinansowanie projektu – wkład UE (PLN)
Waste-Klaster – podnoszenie standardów gospodarowania odpadami przy wykorzystaniu nowych technologii	Fundacja Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu	Poznań	9 832 180,00	6 613 000,00
Dofinansowanie rozwoju działalności Klastra Przetwórców Szkła Budowlanego akceleratorem wzajemnej kooperacji w branży	Stowarzyszenie Przetwórców Szkła Budowlanego	Tarnowo Podgórne k. Poznania	300 950,24	249 088,00
Wspieranie powiązań i rozwój produktów branży e-commerce	Speedup Iqbator Sp. z o.o.	Poznań	606 870,00	290 955,00
Centrum Promocji i Wsparcia Innowacyjności Organizacyjnej Przedsiębiorstw – stymulowanie relacji kooperacyjnych i współpracy pomiędzy firmami	Wielkopolska Izba Przemysłowo-Handlowa	Poznań	2 014 800,00	1 712 580,00
Budowa i wdrożenie proinnowacyjnych usług optymalizacji dla MŚP opartych na zintegrowanym systemie eksperckim	Wielkopolski Instytut Jakości Sp. z o.o.	Poznań	6 822 900,00	5 799 465,00

*priorytet 5 obejmuje poddziałania: 5.1 „Wspieranie rozwoju powiązań kooperacyjnych o znaczeniu ponadregionalnym” i 5.2 „Wspieranie instytucji otoczenia biznesu świadczących proinnowacyjne usługi oraz ich sieci o znaczeniu ponadregionalnym”

Źródło: opracowanie własne na podstawie listy beneficjentów POIG – stan na 30.09.2012 r.

- w ramach wskazanych projektów zauważyć należy koncentrację przestrzenną nakładów na działalność klastrową na projekty realizowane przez podmioty z aglomeracji poznańskiej – kwota ponad 27 mln zł (dofinansowanie ok. 19 mln zł) stanowi mniej więcej 90% wartości wszystkich projektów realizowanych przez podmioty z siedzibą w województwie wielkopolskim.

Zakończenie

Zalety funkcjonowania i współpracy w klastrach, stanowiących przykład sieciowych powiązań w gospodarce, są coraz częściej dostrzegane przez konkurujące ze sobą przedsiębiorstwa oraz władze zajmujące się rozwojem regionalnym. Liczba klastrów w województwie wielkopolskim systematycznie rośnie, czemu sprzyjają szerokie możliwości otrzymania dofinansowania projektów zmierzających do ich tworzenia i rozwoju. Wprawdzie nie wszystkie projekty, które nazywane są klastrami czy inicjatywami klastrowymi, spełniają kryteria „klasycznego” klastra w ujęciu Portera, podkreślić jednak należy, że każdy przejaw współpracy w ramach sieci gospodarczej, prowadzący do rozszerzania działalności przedsiębiorstw oraz zwiększenia konkurencyjności tych firm, branż przez nie reprezentowanych czy w końcu całych jednostek terytorialnych i regionów, zasługuje na uwagę.

Literatura

- Baptista R., Swann P. 1998. Do firms in clusters innovate more? *Research Policy*, 27: 525–540.
- Brodzicki T., Szultka R. (red.) 2004. Klastry – innowacyjne wyzwanie dla Polski. Praca zbiorowa. Instytut Badań nad gospodarką rynkową, Gdańsk.
- Churski P. 2008. Czynniki rozwoju regionalnego i polityka regionalna w Polsce w okresie integracji z Unią Europejską. Wyd. Naukowe PWN, Poznań.
- Cruz S.C.S., Teixeira A.A.C. 2010. The Evolution of the Cluster Literature: Shedding Light on the Regional Studies – Regional Science Debate. *Regional Studies*, 44, 9: 1263–1288.
- Domański R., Marciniak A., 2003. Sieciowe koncepcje gospodarki miast i regionów. *Studia Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju*, CXIII.
- Dyba W.M., Stryjakiewicz T. 2012. Zróżnicowanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego gmin w województwie wielkopolskim w świetle realizacji polityki intraregionalnej. *Bogucki Wydawnictwo Naukowe*, Poznań.
- Gorynia M., Jankowska B. 2008. Klastry a międzynarodowa konkurencyjność i internacjonalizacja przedsiębiorstwa. Wyd. Diffin, Warszawa.
- Grycuk A. 2010. Klastry jako instrument polityki regionalnej. *Infos – zagadnienia społeczno-gospodarcze. Biuro Analiz Sejmowych* 13(83).
- Karlsson C. (red.) 2008. *Handbook of research on innovations and clusters: cases and policies*. Edward Elgar, Cheltenham, Northampton.
- Krugman P. 1991. Increasing Returns and Economic Geography. *The Journal of Political Economy*, 99, Issue 3: 483–499.
- Marshall A. 1890. *Principles of Economics* (8th ed.). The Online Library Of Liberty, Liberty Fund, Inc. (e-book: <http://oll.libertyfund.org>).
- Mikołajczak B., Kurczewska A., Fila J. 2009. Klastry na świecie. *Studia przypadków*. Wyd. Diffin, Warszawa.
- Owczarek K. (red.) 2010. Klastry w gospodarce regionu. Wyd. Politechniki Łódzkiej, Łódź.

- Porter M.E. 1985. *Competitive Advantage. Creating and Sustaining Superior Performance*. Free Press, New York, Collier Macmillan, London.
- Skawińska E., Zalewski R.I. 2009. *Klasytry biznesowe w rozwoju konkurencyjności i innowacyjności regionów. Świat–Europa–Polska*. PWE, Warszawa.
- Stryjakiewicz T. 2004. *Sieci gospodarcze w Polsce w warunkach transformacji systemowej*. [W:] J.J. Parysek (red.), *Rozwój regionalny i lokalny w Polsce w latach 1989–2002*. Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, s. 25–44.
- Stanienda J. 2012. *Strategia kooperacji w klastrach*. *Zeszyty Naukowe Małopolskiej Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Tarnowie*, 20, 1: 181–192.

Dokumenty i źródła internetowe

- Benchmarking klastrów w Polsce. Raport z badania. 2010. Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa.
- Innowacyjność w klastrach. [W:] Portal innowacji (http://www.pi.gov.pl/Klasytry/ chapter_86087.asp; dostęp 20.09.2012).
- Lista beneficjentów WRPO – stan na 3.10.2012 r. (<http://wrpo.wielkopolskie.pl/index.php/lista-beneficjentow/lista-beneficjentow-wrpo>).
- Lista beneficjentów PO IG – stan na 30.09.2012 r. (http://www.poig.gov.pl/strony/lista_beneficjentow_poig.aspx).
- Klasytry gospodarcze w Polsce na tle klastrów w Europie, 2010. [W:] Portal Europejskiego Obserwatorium Klastrów (http://www.clusterobservatory.eu/common/galleries/downloads/Star_clusters_Poland.pdf).
- Polityka wspierania klastrów gospodarczych w Polsce. [W:] Portal poświęcony klastrów w Polsce (<http://www.klasytry.org/polityka-gospodarcza-a-klasytry-mainmenu-7/93-klasytryinnowacyjnos>; dostęp: 20.09.2012).
- Regionalna strategia innowacji dla Wielkopolski 2010–2020. 2011. Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, Poznań.
- Rozporządzenie Ministra Gospodarki z dnia 2 grudnia 2006 roku w sprawie udzielania przez Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości pomocy finansowej niezwiązanej z programami operacyjnymi (Dz.U. z 2006 r., nr 226, poz. 1651 ze zm.).
- Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2020 roku. 2005. Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, Poznań (aktualizacja 2012).
- Szczegółowy opis priorytetów WRPO na lata 2007–2013. Wersja 6.1. 2012. Zarząd Województwa Wielkopolskiego, Poznań.
- Wielkopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2007–2013. Wersja 8.1. 2012. Zarząd Województwa Wielkopolskiego, Poznań.
- Wielkopolskie inicjatywy klastrowe. Publikacja przygotowana w ramach projektu systemowego „Regionalne sieci innowacji i promocja innowacji w regionie” na zlecenie Departamentu Gospodarki Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego (plik dostępny pod adresem: <http://iw.org.pl/pl/innowacyjne-przedsiębiorstwa/klastering>). Poznań 2010.

Economic clusters in Wielkopolska voivodeship: Classification of types and policy of support

Abstract: Clusters as a kind of networked economic links are a significant form of co-operation of competing enterprises. Their role in the economies of Polish regions keeps growing, so there appear ever newer possibilities of obtaining means to help finance their establishment and development. This article presents a classification by type of the economic clusters operating in Wielkopolska voivodeship at the close of 2012. Also listed are projects which were granted financial assistance in support of clusters from funds available under regional policy.

Key words: clusters, economic networks, co-operation of enterprises, Wielkopolska voivodeship

